

DIYANET

ÜÇ AYLIK İLMÎ DERGİ

D.053

1

1992

8 5 NISAN 1992

67

DIYANET DERGİSİ

DİNİ - İLMİ EDEBİ
ÜÇ AYLIK DERGİ

• Ocak - Şubat - Mart 1992

• Cilt: 28 Sayı: 1

• Diyanet İşleri
Başkanlığı Adına
İmtiyaz Sahibi

Halit GÜLER

Diyanet İşleri
Başkan Yardımcısı

• Yazı İşleri Müdürü

Orhan BALCI

Sürelî Yayınlar
Şube Müdürü

• Mali İşler Sorumlu Müdürü

Salim GÜNEY

Döner Sermaye
İşletme Müdürü

• Yazı Tetkik Kurulu

Orhan BALCI

İbrahim URAL

Ekrem KELEŞ

• Yayına Hazırlayanlar

Bilâl KOÇ

Seyfeddin ERŞAHİN

• Dr. Mediha Eldem Sk.

No: 35 • Tlf: 435 52 73

06420 Kızılay/ANKARA

• Dizgi ve Baskı

Biçem Dizgi Matbaacılık

2. F. Çakmak Sok. 27/4

Tel: 231 22 56

M.N. Ofset

Kâzım Karabekir Cad.

85/6 • Tel: 341 80 90

BU SAYIDA

Veda Hutbesi

Hz. Muhammed (S.A.S.) 3 - 6

Yine Azerbaycan

Halit GÜLER 7 - 20

İnsan Haklarına Mukayeseli Hukuk Açısından Kısa Bir Bakış

Prof. Dr. Ali ŞAFAK 21 - 27

Kul Haklarına Riâyet 28

Peygamberimizin Örnek Ahlâkı

Prof. Dr. İ. CERRAHOĞLU 29 - 40

İslâm'da İnsan Hakları Beyannâmesi 41 - 60

Batılı Topumlarda ve İslâm'da İnsan Hakları

Yrd. Doç. Dr. Yavuz ATAR 61 - 98

Oruç Tutmanın Gerekleri

Doç. Dr. Zeki DUMAN 99 - 102

İnsan Hakları Üzerine Bazı Tahliller

Doç. Dr. M. Kâzım YILMAZ 103 - 115

Kur'ân-a Göre İnanç Hürriyeti

Doç. Dr. Şevki SAKA 117 - 137

İlk Cumhuriyet Meclisinde Dinî Yayıncılık

Mehmet Bulut 139 - 149

Türkiye Diyanet Vakfı

BİR İNSAN HAKLARI BEYANNAMESİ OLARAK

VEDA HUTBESİ*

Resûlullah bu hutbesini bütün toplananların işitip dinleyebilmesi için gerekli tedbirleri almış ve yer yer diktığı, bir nevî oparlör mahiyetindeki münâdiler vasıtasıyla söylediği her cümle yüksek sesle kalabalıklar arasında tekrarlanmıştır. İrâd edilen bu hutbe-nutuk'un hiç bir politik vasfı bulunmamaktadır; dikkatimizi daha da fazlasıyla çeken husus, kendisinin yakın bir gelecekte vefât edeceğine dair açık beyânına rağmen Muham-

med (S.A.S.) siyasi iktidara kimin getirileceğine dair hiç bir söz sarfetmemiştir. O sadece, Kur'ân'da yazılı olan kaidelerle, kendi tatbikat ve sünnetinde bulunan prensiplerin hiç terkedilmeksizin takip edilip yaşanmasını söylemekle iktifâ etmiştir.

Bu hutbe Arafat düzlüğünde 9 Zü'l-Hicce cuma günü irâd edilmiş ve aynı gün vahyolan bir Kur'ân âyetinde ise, gerçekte Muhammed (S.A.S.)'in "ilâhi tebliğ vazifesi"nin

* Prof. Dr. M. Hamidullah'ın İslâm Peygamberleri (İst. 1980) adlı eserinden iktibas edilmiştir.

artık tamamlanıp bir sonuca ulaştığı Allah tarafından beyan olunmuştur.

“**Vedâ Hutbesi**” olarak anılan bu nutkun kaynaklarından çıkarılan mukayeseli bir metni şöyledir:

“Hamd ve şükür Allah’a mahsusdur; biz ona hamdeder, ondan yardım talep eder, affımızı ondan diler ve ona yöneliriz. Nefislerimizin serlerinden hareket ve fiillerimizin kötülüklerinden Allah’a sığınırız. Allah kimi doğru yola iletirse, o kimse için (artık) sapıklık olamaz; kimi sapıklığa sevkederse (artık) o kimse için doğru yola sevkeden kalmamıştır. Allah’tan başka ilâh olmadığına, onun Tekliğine ve bir eşinin bulunmadığına şehâdet ederim. Yine şehâdet ederim ki Muhammed onun kulu ve resûlüdür.

“Ey Allah’ın kul ve köleleri! Sizlere Allah’tan korkup çekinmenizi tavsiye ve sizi ona itaatta bulunmaya teşvik ederim. Bu suretle en iyi ve hayırlı olan bir şey ile (sözlerime) başlamak istiyorum:

“O halde ey insanlar! Size açıkladığım (şeyleri) dinleyin! Zira bilmiyorum, bu yıldan sonra bulunduğum bu yerde belki de sizlerle tekrar buluşamayacağım.

“Ey insanlar! Kanlarınız (: **hayatınız**), mallarınız, **haysiyet** ve **şerefle riniz**, Rabbinizle buluşacağı (güne) kadar, bu mahalde (: Mekke), bu ayda (: Zu’l-hicce) bu günün mukaddes olması gibi mukaddes ve mükerremdir. Dikkat edin! Tebliğ ettim mi?... Ey Allah’ım, sen şahit ol!

“**Emânet** olarak eli altında bir şeyi bulunduran ‘kimse, onun kendisi-

ne emânet etmiş olan şahsa döndürmelidir.”

“**Gerçekten** (artık) Câhiliyyet Devrinde mevcut (ödünç olarak verdiğiniz) sermayeleriniz sizindir: (bu suretle) ne zulmedecek ve ne de zulm olunacaksınız. Allah (bundan böyle) ribânın mevcut olmayacağına hükmetti. (Kaldıracağım) ilk ribâ, amcam Abbâs’ubn ‘Abd’il-Muttâbil’in ribâsıdır.”

“Ve yine Câhiliyyet Devri’nin kan davaları kaldırılmıştır; (kaldıracağım) ilk kan davası (yeğenim) Âmir’ubn Rebî’at’ibn’il Hâris’ibn Abd’il-Muttâlib’in kan davasıdır(*)”.

“Câhiliyyet Devri’nin (Mekke şehri ile ilgili) Hükûmet vazifeleri kaldırılmıştır. Kâ’be Muhafızlığı (: Sidâne) ve Hacıların su işleri (Sikaaye) vazifesi bundan müstesnadır.

“Kasden adam öldürme kısas ile cezalandırılır. Taş ve sopa ile öldürme gibi, şüpheli kasıt hallerinde yüz deve (kan diyeti)’dir. Daha fazla (sını isteyen kimse), Câhiliyyet Devri insanlarından. Dikkat edin! Tebliğ ettim mi?... Ey Allah’ım, sen şahit ol!

“O halde ey insanlar! Gerçekten şu şeytan, sizin bu ülkeniz üzerinde kendisine tapılmaktan ümidini kesmiş bulunuyor. Fakat o, bunun dışındaki iş ve hareketlerinizden ehemmiyetsiz saydıklarınızda, kendisine tâbi olunmaktan (kendi çıkarına) hoşnûd olacaktır.

“Ey insanlar! ‘Nesf usûlünü (yani Eşhur’ul-Hurum’dan olan mukaddes aylara bunun dışından bir ay ilâvesi usûlünü) tatbik etmek küfürde

(*) Kendisinin evvelce bir oğlu öldürülmüştü (Mütercim)

aşırı gitmektir: kâfirler bununla sapmışlardır. Bunlar bu bir aylık (zamanı) bir sene kutsiyetsiz (yani Eşhur'ul-Hurum dışı, alelâde bir ay), diğer bir sene de harâm (yani, Eşhur'ul-Hurum'a dâhil, mukaddes bir ay) sayarlar: gayeleri, Allah'ın Eşhur'ul-Hurum'dan sandığı (ayların) birbiri arkasına akışını zâhiren muhafaza etmek ve Allah'ın Eşhur'ul-Hurum dışı saydığı aylar bunun içinde (yani mukaddes) gibi göstermektir" (1). Bu suretle onlar, Allah'ın helâl ettiği şeyi haram hale getirmiş oluyorlar. Şimdi zaman (yani takvim), Allah'ın yeri ve semâvât'ı yarattığı gündeki durumuna rucû etmiş bulunuyor (yani Nesî tatbik edilen sene ile, Nesîsiz aylar birbiri üzerine çakışmış, diğer bir ifadeyle kameri takvim, hiç bir Nesî amelîyesine ihtiyaç göstermeksizin o yıl tam güneş takvimindeki aylar üzerine intihab edip oturmuştu). "Gerçekte Allah'ın yeri ve semâvât'ı yarattığı günde takdir ettiği göre, ayların sayısı on ikidir. Bunlardan dördü Eşhur'ul-Hurum (yani haram, mukaddes aylardır)" dur (2)., bu (dördün) üçü birbiri arkasına gelir: Zu'l-Kaade Zu'l-Hicce ve Muharrem, ayları ve tek olan öteki ise, Mudar kabilesinin Receb ayıdır ki bu, Cumâda('l-Âhire) ile Şa'bân ayı arasında bulunur. Dikkat edin! Tebliğ ettim mi?.. Ey Allah'ım, sen şâhit ol!

"O halde ey insanlar! Zevceleri-

niz'in sizin üzerinizde bir hakkı bulunduğu gibi sizin de onlar üzerinde bir hakkınız vardır: Sizin onlar üzerindeki hakkınız, sizden gayri başka bir erkeğe döşeginizi çiğnetmemeleri ve sizin hoşlanmadığınız herhangi bir kimseyi, izninizle olması müstesnâ, evlerinize sokmamalarıdır. Onların çirkin fiil ve hareketlerde bulunmalarına müsaade etmeyin; şayet onlar böyle bir şey yapacak olurlarsa, artık Allah gerçekten size, onları azarlayıp tekdir etmenize ve döşeklerinizi ayırmanıza ve pek ağır olmamak üzere onları döğmenize müsaade etmiştir. Onlar bu fiil ve hareketlerden vazgeçer de size itaat edecek olurlarsa, herkes tarafından mâkul ve iyi bilinen ölçüler dahilinde onların yiyecekleri ve giyecekleri sizin üzerinizde bir mükellefiyettir. Kadınlara en iyi bir tarzda davranıp muamelede bulununuz; çünkü onlar size sığınmış, himâye ve muhafazanız altına girmiş kimseler (: 'avân)'dir (3); kendi kendileri için hiç bir (yeterliğe) sahip değildirlere ve sizler onları Allah'ın bir emâneti olarak (yanınıza) almış bulunuyorsunuz. Onlara (Allah'ın adıyla" helâlinden yaklaşın. Kadınlar hususunda Allah'tan korkup çekinin ve onlara karşı en iyi bir tarzda davranıp muâmele edin! Dikkat edin! Tebliğ ettim mi?.. Ey Allah'ım, sen şâhit ol!

"Ey insanlar! Mü'minler kardeşlerdir. Bir kimse için kardeşinin ma-

1) K. 9/37

2) K. 9/36

3) Diğerleri arasında "mahpus" ve hattâ "esir" mânalarına da gelebilen bu terim ve sözler Resûlullah, Müslümanların kadın-erkek ilişkilerinden sakınmaları icab eden ve hattâ olması lâzım gelen şu noktalara, Allahu a'lem, işaret etmektedir.

lını (yemek) onun tam rızâsını elde etmedikçe helâl olmaz. Dikkat edin! Tebliğ ettim mi?.. Ey Allah'ım, sen şahit ol!

“Benden sonra küfre sapıp birbirinizi boğazlar hale gelmeyin. Gerçekte ben size öyle bir şey bırakıyorum ki, ona sıkı sarılırsanız da sebât ederseniz delalet ve sapıklığa düşmezsiniz; bu, Allah'ın Kitabı ve onun Nebîsinin sünnetidir. Dikkat edin! Tebliğ ettim mi?.. Ey Allah'ım, sen şahit ol!

“Ey insanlar! Rabbiniz bir, ceddiniz bir'dir. Hepiniz Âdem'den türemiş bulunuyorsunuz. Âdem ise topraktan (yaratılmıştır.) Allah'ın indinde en mükerrem ve makbûl olanınız, On'dan korkup çekineninizdir. Bir Arabın Arap olmayan üzerinde bir üstünlüğü yoktur; (varsa) bu, takvâ yönündendir. Dikkat edin! Tebliğ ettim mi?.. Ey Allah'ım, sen şahit ol!

(Kendisini dinleyen mü'minler):

“Evet” (demeleri üzerine o da şöyle devam etti):

“Burada bulunanlar bulunmayanlara (bu sözlerimi) bildirdinler!...”

“Ey insanlar! Allah muhakkak ki her vârisin mirasdan olan hissesini ta-

yin ve tesbit etmiştir. O halde bir vasiyyet, herhangi bir vâris lehine olmak üzere (diğer vârislerin mahfuz hisse hudutlarını) aşamaz. (Mirasçılardan gayrısı için yapılan) bir vasiyyet, miras olarak kalan mallar toplamının üçte birinden fazla olmaz. Çocuk döşeğe (acaba anne mi kastediliyor?) âittir. Zinâ edenin (cezası) taşlama (rec)'dir. Babasından gayrı bir kimseye mensûbiyet iddiasında bulunan, yahut (kendisini himâye altına almış olan) efendisinden gayrısını efendi edinenin üzerine Allah'ın, Meleklerin ve bütün insanların lâneti olsun!.. Böyle bir kimsenin ne nâfile ve ne de farz ibâdetleri kabul olunacaktır. V'es-selâmu aleyküm” (4)

“Bugün artık Ben, sizin (rûhî-mânevî alanda olduğu kadar dünyevî-maddî alanda da kaide ve prensipler taşıyan) dininizi geliştirip bir olgunluğa eriştirdim; yine Ben, nimetimi üzerinizde tamamladım. Ve ancak ve ancak (Allah')ın dilek ve irâdesine teslim olup boyun kırmaktan ibâret olan) İslâm'ın sizin dininiz (yani takip edeceğiniz hattı hareket kaideleriniz) olmasına rızâ gösteririm (5).

الحق جعل ولا يعلى عليه

4) Vedâ Hutbesinin arapça metni için benim el-Vesâ'ik'us-Siyâsiyye adlı kitabımın 287/a sayılı vesikasına mürdacaat ediniz. Bu Hutbenin kan diyetleriyle ilgili 7. paragrafı için ise, Suheylî (II, 278) ve Balâzurî (I, Ha. N. 763)'ye bakınız.

5) K. 5/3; A. b. Hanbel, I, 28 (No. 188)